

Justitiedepartementet

Eskilstuna kommuns yttrande över remiss – Förstärkt skydd för den personliga integriteten - Åtgärder mot kontroller av flickors och kvinnors sexualitet (SOU 2023:37)

Eskilstuna kommun är i huvudsak positiva till utredningens förslag med två viktiga undantag. Eskilstuna kommun anser att intygande av sexuell oskuld ska kriminaliseras. Likaledes anser Eskilstuna kommun att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök.

Gällande intygande av sexuell oskuld (oskuldsintyg)

Eskilstuna kommun anser att intyganden av sexuell oskuld som är ägnade att främja en otillbörlig kontroll av flickors och kvinnors sexualitet ska kriminaliseras.

Eskilstuna kommun anser att utfärdande av oskuldsintyg potentiellt kan göra stor skada på lokal nivå om de utövas inom den privata sfären utan konsekvenser för utfärdaren. Om exempelvis en person inom en församling i Eskilstuna systematiskt skulle utfärda oskuldsintyg gällande flickor och unga kvinnor i Eskilstuna skulle det kunna innebära att många flickor skulle känna sig kontrollerade och påverkade av normer om krav på sexuell oskuld innan äktenskap. Även om ingen fysisk oskuldskontroll skulle genomförts av denna person skulle församlingen bli ett led i att kontrollera flickor och upprätthålla dessa hedersnormer i Eskilstuna. Att dessa intyg dessutom kan utfärdas helt legitimt riskerar att skicka signaler till flickor i församlingen om att samhället anser förfarandet som varande acceptabelt. Detta kan i sin tur skapa en misstro till att samhället ska kunna hjälpa dem och i värsta fall söker de inte stöd och hjälp hos sociala myndigheter när det finns behov. Personer som befinner sig i en hederskontext och som inte söker hjälp riskerar långvariga fysiska och psykiska skador, tvångsgifte samt andra former av inskränkningar av sina fri- och rättigheter. I värsta fall kan utebliven hjälp och skydd leda till dödligt våld och mord.

Enligt barnkonventionen har alla barn rätt till utveckling och skydd mot alla former av våld och övergrepp. I enighet med barnkonventionen behöver Eskilstuna kommun se till barns bästa och hur barn kan komma att påverkas i alla beslut som fattas inom organisationen. Mot bakgrund av detta yrkar Eskilstuna kommun för en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld. Detta eftersom en lucka i lagstiftningen,

som möjliggör straffritt utförande av oskuldsintyg inom den privata sfären, skulle kunna innebära allvarliga konsekvenser för flickor i Eskilstuna.

En kriminalisering skulle troligen även ha effekt inom hälso- och sjukvården då utredningens egen genomgång av relevanta fall påvisar att utfärdande av intygen i princip inte medfört några konsekvenser för de vårdgivare och sjukvårdspersonal som utfärdat intygen. Inga ärenden har inneburit prövotid eller återkallelse av legitimation och endast två beslut från IVO har renderat i kritik av aktuella läkare. Om utfärdandet av oskuldsintyg skulle komma att kriminaliseras skulle det även kunna bli aktuellt med prövotid eller återkallelse av legitimation enligt 8 kap. 1 § första stycket 2 respektive 3 § första stycket 2 i Patientsäkerhetslagen eftersom den legitimerade i samband med sin yrkesutövning då skulle göra sig skyldig till brott. Utöver detta har Socialstyrelsen i ett meddelandeblad från 2018¹ slagit fast att utfärdande av oskuldsintyg inte är förenligt med svensk lag eftersom det inte är i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet att uttala sig om ifall en patient har haft samlag eller inte. Eskilstuna kommun ser det som anmärkningsvärt att regeringen inte avser att kriminalisera ett förfarande som inte är förenligt med svensk lag.

Intygen om sexuell oskuld bidrar även till att förstärka och bekräfta felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin då det inte går att avgöra sexuell oskuld med hänsyn till det kvinnliga könsorganets beskaffenhet. Således bidrar intygen till att många flickor som befinner sig i en hederskontext upplever stor oro och faktiskt våld när de inte kan leva upp till förväntningar om blödning på bröllopsnatten. Det innebär dessutom en kränkning för en flicka eller kvinna att hennes sexualitet genom ett intyg på ett otillbörligt sätt görs till en angelägenhet för en vidare krets.

Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet ser Eskilstuna kommun sammantaget att det finns tillräckliga skäl för en kriminalisering av intyganden av sexuell oskuld. Ställt i förhållande till konsekvenser för den enskilde flickan eller kvinnan, konsekvenser på lokal nivå, barns rättigheter, upprätthållande av normer och kontroll, främjande av felaktiga föreställningar om den kvinnliga anatomin samt risk för uteblivet hjälpsökande, anser Eskilstuna kommun att en kriminalisering av intygande av sexuell oskuld är rättfärdigad.

Gällande så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer samt särskild straffskärpningsgrund för sådana försök

Eskilstuna kommun anser att så kallade omvändelseförsök av hbtq-personer ska kriminaliseras samt att det bör införas en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök. Eskilstuna kommun anser att det är viktigt att staten och samhället i övrigt markerar att försök att förändra eller undertrycka någon annans sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck är oacceptabla handlingar som strider mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Eskilstuna kommun anser att det är av stor vikt att rättssystemet får möjlighet att agera även i de påverkansförsök som idag faller utanför det straffbara området. Det är problematiskt att vissa former av påverkansmedel så som så kallad ”behandling” mot

¹ Socialstyrelsen, Om så kallade oskuldskontroller och oskuldsintyg, Meddelandeblad nr 1/2018.

exempelvis homosexualitet i sig självt inte utgör ett brott idag. Eskilstuna kommun anser inte att det är acceptabelt att den nuvarande regleringen inte innefattar skydd för den som underkasta sig ett omvändelseförsök på grund av vilseledande eller på grund av att någon utnyttjar att en person befinner sig i en sårbar position för att förmå denne att delta i en ”behandling”. Eskilstuna kommun anser att lagstiftaren bör ta hänsyn till att många hbtq-personer redan befinner sig i en sårbar position som kan innebära en risk för att det krävs mindre påtryckningar för dem att underkasta sig ett påverkansförsök. Man bör ta hänsyn till att många lider av minoritetsstress vilket är den specifika utsatthet för stress kopplad till stigma som hbtq-personer exponeras för. Man bör även ta i beaktan att många hbtq-personer redan tidigt i livet har en ökad risk för både fysisk och psykisk ohälsa.

Två andra grupper av särskilt sårbara som Eskilstuna kommun anser bör tas med i beräkningen är unga personer och personer med funktionsnedsättning, särskilt i relation till personer som de står i beroendeställning till eller som annars har en maktposition i förhållande till dem. Påtryckningar från vårdnadshavare eller personer med en auktoritetsställning inom en religiös gemenskap eller släktgemenskap kan upplevas som oöverbärande. Det är också väl dokumenterat att personer med funktionsnedsättning löper högre risk än andra grupper i samhället att utsättas för våld. Att skydda dessa grupper genom en kriminalisering av omvändelseförsök skulle således bidra till att leva upp till både barnkonventionen och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Eskilstuna kommun anser även att det bör tas i beaktan att det att vara hbtq-person som befinner sig i en hederskontext i sig innebär en ökad risk för påtryckningar gällande sexualitet och könsnormer. Hedersrelaterade heteronormativa föreställningarna innebär att hbtq-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Till detta ska läggas att den som befinner sig i en hederskontext inte sällan är präglad av en misstro till myndigheter. Eskilstuna kommun hoppas att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer samt en särskild straffskärpningsgrund för sådana försök skulle kunna bidra till ökat förtroende för myndigheter bland hedersvåldsutsatta vilket i sin tur skulle kunna leda till ett ökat hjälpsökande.

Det är värt att påpeka att vissa individer lever med flera sårbarhetsfaktorer parallellt. Det kan exempelvis röra sig om en ung hbtq-person med intellektuell funktionsnedsättning som befinner sig i en hederskontext. Det är av stor vikt att lagstiftningen är anpassad så att den tar hänsyn till deras sårbara position.

Eskilstuna kommun anser inte att det ska vara möjligt att samtycka till eller underkasta sig ett omvändelseförsök om det föranletts av påtryckningar eller genom vilseledande. Likt oskuldskontroll och oskuldsingrepp bör samtycke inte utgöra en grund för ansvarsfrihet i dessa fall.

Utredningen hävdar att det idag inte finns något som tyder på att det i Sverige förekommer omvändelseförsök genom metoder som riktar sig direkt mot kroppen eller genom metoder som liknar samtalsterapi. Detta ses som ett bidragande skäl till att inte kriminalisera omvändelseförsök. Här anser Eskilstuna kommun att det är viktigt

att påpeka att det alltid finns stor risk för mörkertal vid våldsbrott, särskilt om de skett inom den privata sfären. Att utredningen inte har kunnat påvisa att det förekommer betyder inte nödvändigtvis att Sverige är förskonat från denna typ av övergrepp.

Utredningen argumenterar för att de påverkansförsök som faller utanför det straffbara området inte kan anses som tillräckligt allvarliga för att motivera en kriminalisering. Här är Eskilstuna kommun inte enig. Även om kriminalisering bör ske med restriktivitet anser Eskilstuna kommun att en kriminalisering av omvändelseförsök av hbtq-personer, samt särskild straffskärpningsgrund för sådana försök, är befogad i relation till den skada det kan åsamka de som drabbas. Det är av särskild vikt att lagstiftningen skyddar de mest sårbara i vårt samhälle och i detta fall bör hänsyn speciellt tas till de särskilda sårbarheter det kan innebära att vara ung, befinna sig i en hederskontext, lida av minoritetsstress och att ha en funktionsnedsättning. En kriminalisering skulle ligga i linje med regeringens egna mål för mänskliga rättigheter och mot diskriminering.²

Gällande informations- och utbildningsinsatser

Slutligen vill Eskilstuna kommun betona vikten av att de aktörer som idag redan har i uppdrag att bedriva informations- och utbildningsinsatser om hedersrelaterat våld och förtryck, verkligen får tydliga kompletterande uppdrag rörande kommande reglering. Det är av yttersta vikt att yrkesverksamma känner trygghet i sitt agerande i framtida ärenden. På samma sätt är det viktigt att information sprids i de sociala nätverk inom vilka det finns förväntningar om att flickor och kvinnor ska genomgå oskuldskontroller och oskuldsingrepp samt ingå arrangerade äktenskap.

ESKILSTUNA KOMMUN

² Se <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/mal-for-demokrati-och-manskliga-rattigheter/> (2023-10-19)